

Accountant en fraude

Dr. Peter Diekman RA

Met grote regelmaat wordt de accountant in de praktijk geconfronteerd met fraude. In allerlei opdrachten kan fraude aan het licht komen en dat kan leiden tot complexe situaties waarbij het de vraag is hoe de accountant hier professioneel verantwoord op moet reageren. In de pers verschijnen veel artikelen over fraude die even vaak aanleiding geven tot negatieve publieke reacties aan het adres van de fraudeurs, maar ook aan het adres van de accountant. Het publieke vertrouwen is hoog gespannen. *“Het maatschappelijk verkeer denkt: daar is een accountant langs geweest, dus het zal wel kloppen”*, aldus Gerben Everts¹ in het rapport *“In het publiek belang”*². Dit citaat staat in de paragraaf met de titel ‘De opdracht: reikwijdte van de controle’. De paragraaf begint met een veelzeggende opmerking over de verwachtingen van het maatschappelijk verkeer: *“Het is duidelijk dat de maatschappij meer verwacht van de accountant dan op basis van de NV COS en ISA binnen de reikwijdte van de controle valt, in het bijzonder op het gebied van fraude en continuïteit”*. Het is de verantwoordelijkheid van de accountant voor fraude waarin het citaat van Everts moet worden geplaatst.

In dit artikel zal om deze reden worden ingegaan op de verwachtingen en de verwachtingskloof ten aanzien van het werk van de accountant voor fraude bij controle-, beoordelings- en samenstellingsopdrachten.

De prestatiekloof wijst op het niet goed functioneren van de accountant

Verwachtingen

Zoals al hiervoor gesteld zijn de verwachtingen ten aanzien van het werk van de accountant hoog gespannen. Een analyse van de verwachtingskloof laat zien dat die hoge verwachtingen soms terecht zijn, maar niet altijd. Soms zijn de verwachtingen ook overtrokken. Porter³ analyseerde de verwachtingskloof en komt tot drie onderscheiden onderdelen daarvan:

- Overtrokken verwachtingen
- Prestatiekloof
- Standaardkloof

Overtrokken verwachtingen betreft het feit dat het maatschappelijk verkeer en onze cliënten soms meer van de accountant verwachten dat die kan waarmaken, zoals hiervoor al in aangegeven. De prestatiekloof wijst op het niet goed functioneren van de accountant. Kort-

weg: de accountant doet gewoon niet wat hij zou moeten doen op grond van de regels. De prestatiekloof is ernstig, leidt tot reputatieverlies van het beroep en tot veel negatieve publiciteit. Het toezicht van de Autoriteit Financiële Markten (AFM) en het publiceren van de rapporten daarover hebben de prestatiekloof die zich manifesteert binnen het beroep blootgelegd.

Tenslotte is er de standaardkloof. Deze ziet op de van toepassing zijnde normstelling voor de accountant. De van toepassing zijnde norm is lager dan de norm die maatschappelijk wenselijk wordt geacht. Zeker ten aanzien van de normstelling voor de verantwoordelijkheid van de accountant voor fraude kan worden gesteld dat jarenlang sprake is geweest van een standaardkloof. De regelgeving op dit terrein is in de afgelopen 20 jaar keer op keer aangepast waarbij de norm steeds is verhoogd.

De externe meldingsplicht in de Wta en Bta zijn niet van toepassing op vrijwillige controles

Fraude en de (wettelijke) controle van historische financiële informatie

Wanneer de accountant de opdracht tot controle van de jaarrekening uitvoert moet in de eerste plaats een onderscheid worden gemaakt tussen een wettelijke en een vrijwillige controle. Dit onderscheid is van belang met het oog op de reikwijdte van de wettelijke bepalingen, in casu art. 26, lid 2 wet toezicht accountantsorganisaties (hierna: Wta) juncto art. 37 besluit toezicht accountantsorganisaties (hierna: Bta). Deze bepalingen zien uitsluitend op wettelijke controles en leiden in het uiterste geval tot een externe meldingsplicht van de accountant wanneer er sprake is van onvoldoende geredresseerde fraude van materieel belang. De wettelijke bepalingen en daarmee de externe meldingsplicht als bedoeld in de Wta en Bta zijn niet van toepassing op vrijwillige controles.

Voor alle controleopdrachten geldt dat de accountant het risico dat zich afwijkingen voordoen van materieel belang, als gevolg van fouten of fraude, moet analyseren conform NV COS 240. Daarnaast is het mogelijk dat zich dergelijke afwijkingen voordoen die het gevolg zijn van het niet voldoen aan wet- en regelgeving door de cliënt. Dit risico moet worden geanalyseerd in overeenstemming met NV COS 250. Als de accountant een afwijking identificeert, ongeacht of deze van materieel belang is en reden heeft om aan te nemen dat deze het gevolg van fraude is of kan zijn, en dat het management (in het bijzonder het senior management) daarbij betrokken is, dient hij de inschatting van de risico's op een afwijking van materieel belang die het gevolg is van fraude te herevalueren, alsmede het effect daarvan op de aard, timing en omvang van controlewerkzaamheden om

op de ingeschatte risico's in te spelen. De accountant dient ook te overwegen of omstandigheden of voorwaarden wijzen op mogelijke samenspanning waarbij werknemers, het management of derden betrokken zijn wanneer hij de betrouwbaarheid van eerder verkregen controle-informatie heroverweegt (NV COS 240.36). Kortweg komt dit erop neer dat bij een aanwijzing voor fraude waarbij het (senior) management is betrokken de intensiteit van de controlewerkzaamheden zal moeten toenemen, zodanig dat de accountant uiteindelijk een hoge mate van zekerheid heeft dat de financiële overzichten vrij zijn van onjuistheden van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

De wettelijke meldingsplicht als bedoeld in art. 26, lid 2 Wta manifesteert zich weinig in de praktijk

In de praktijk blijkt nog wel eens dat de accountant wel conform de NV COS handelt, maar dat pas in tweede instantie (of soms helemaal niet) wordt gekeken naar de wettelijke bepalingen. Dat naleving van de NV COS een zwaar vereiste is blijft buiten discussie, maar duidelijk moet zijn dat de wettelijke bepalingen te allen tijde moeten worden nageleefd en nooit op een tweede plaats ten opzichte van de NV COS kunnen komen. Bij iedere aanwijzing van fraude van materieel belang dient de accountant naast NV COS 240 ook te handelen in overeenstemming met de Wta. De wettelijke meldingsplicht als bedoeld in art. 26, lid 2 Wta manifesteert zich weinig in de praktijk. Dit is het gevolg van het feit dat het Bta zowel aan de cliënt als aan de accountant verplichtingen oplegt in het kader van een herstelplan. Zolang dat plan door de accountant voldoende robuust wordt geacht en ook wordt ingevoerd door de cliënt is melding van de fraude niet meer aan de orde. Een herstelplan houdt in dat sprake moet zijn van redresmaatregelen. Redresmaatregelen kunnen worden gedefinieerd als een combinatie van:

- Het in aanmerking nemen van de financiële consequenties van de fraude van materieel belang in de financiële overzichten, inclusief de daarbij behorende eventuele boetes;
- Het schadeloos stellen van derden die schade hebben geleden ten gevolge van de fraude. Dit gebeurt in de praktijk vaak door middel van schikkingen. Bij fiscale fraude dient de fiscale schuld te worden betaald, inclusief de door de fiscus opgelegde boete;
- Het nemen van organisatorische maatregelen met het doel herhaling van de fraude zoveel mogelijk te voorkomen.

De vraag kan opkomen of fraude kan leiden tot een melding uit hoofde van de wet ter voorkoming van witwassen en financiering van terrorisme (hierna: Wwft). Dat is goed mogelijk, zeker in gevallen waar sprake is van fiscale fraude. De Hoge Raad⁴ heeft uitgesproken dat fiscale fraude een gronddelict is voor witwassen. Dit betekent dat in deze situaties de accountant te maken kan hebben met een complexe meldstructuur wanneer er ook nog sprake is van een wettelijke controle.

De Wta, Bta en NV COS 240 schrijven voor dat de accountant communiceert met het management van de cliënt en met hen die zijn belast met de governance. Er moet een herstelplan komen dat aan de accountant wordt voorgelegd en nadien wordt ingevoerd. Echter, omdat de fraude een fiscaal karakter heeft, dient ook aan de meldingsplicht uit hoofde van art. 16, lid 1 Wwft te worden voldaan. Omdat deze melding geheim is op grond van art. 22 en art. 23 Wwft en er met de cliënt niet over mag worden gecommuniceerd kan de accountant in een moeilijke situatie komen. Immers, waar op grond van de Wta en Bta en de NV COS met de cliënt moet worden gecommuniceerd, vereist de Wwft geheimhouding van de melding. De nieuwe 4de EU anti-witwasrichtlijn⁵ die op 20 mei 2015 definitief is geworden zal aanleiding zijn om de Wwft aan te passen. In deze nieuwe EU richtlijn is fiscale fraude als gronddelict voor witwassen opgenomen, zodat in de nieuwe wetgeving er geen beroep meer nodig is op jurisprudentie van de Hoge Raad.

De vraag kan opkomen of fraude kan leiden tot een melding uit hoofde van de wet ter voorkoming van witwassen en financiering van terrorisme

De externe meldingsplicht voor fraude van materieel belang bestaat alleen wanneer er sprake is van een wettelijke controle van de jaarrekening waarbij fraude van materieel belang in onvoldoende mate is geredresseerd. Dit betekent dat er sprake is van een belangrijke

beperking van de meldingsplicht ter zake van fraude. Deze geldt nadrukkelijk niet voor andere dan wettelijke controles noch voor andere opdrachten. Daarvoor geldt het fundamenteel beginsel van vertrouwelijkheid. Dit betekent dat een (goedbedoelde) melding die niet steunt op een wettelijke grondslag makkelijk kan leiden tot een tuchtrechtelijke verwijt wegens schending van de vertrouwelijkheid.

Beoordelingsopdrachten

De regelgeving ter zake van beoordelingsopdrachten in NV COS 2400 schrijft voor dat de accountant het vermoeden van fraude of onwettig handelen bespreekt met het management en met hen die belast zijn met de governance. Het management moet een schatting maken van de financiële consequenties van de fraude en het is aan de accountant te beoordelen of deze consequenties in de financiële overzichten op juiste wijze zijn verantwoord. Toch is het mogelijk dat sprake is van een externe meldingsplicht bij een beoordelingsopdracht. In de eerste plaats kan het voorkomen dat sprake is van een verdenking van witwassen of fiscale fraude. Dat leidt dan tot een melding uit hoofde van de Wwft. Dit is het gevolg van de ruime definitie van "accountant" in de Wwft. In deze wet wordt "accountant" gedefinieerd als: "[...] natuurlijke persoon, rechtspersoon of vennootschap die als externe registeraccountant of externe accountant-administratieconsulent zelfstandig onafhankelijk beroepsactiviteiten waaronder forensische accountancy uitoefent, dan wel een natuurlijke persoon, rechtspersoon of vennootschap, voor zover die anderszins zelfstandig onafhankelijk daarmee vergelijkbare activiteiten beroeps- of bedrijfsmatig verricht"⁶. Deze definitie omvat alle werkzaamheden die een accountant professioneel verricht, dus naast de wettelijke controle ook vrijwillige controles, beoordeling- en samenstelopdrachten, maar ook adviesdiensten. Hiermee is de meldingsplicht uit hoofde van de Wwft veel ruimer dan die uit hoofde van de Wta.

Ook NV COS 2400.A92 onderkent dat sprake kan zijn van een externe meldingsplicht welke prevaleert boven het fundamenteel beginsel van vertrouwelijkheid. Vanzelfsprekend zal de externe melding alleen na zorgvuldige afweging kunnen plaatsvinden.

In de nieuwe EU richtlijn is fiscale fraude als gronddelict voor witwassen opgenomen

Samenstelopdrachten

Bij samenstelopdrachten is NV COS 4410H van toepassing. De grondregel is dat de accountant die financiële overzichten (dit geldt voor jaarrekeningen, maar bijvoorbeeld ook voor fiscale aangiften) samenstelt niet mag meewerken aan het verspreiden van frauduleuze financiële informatie. Dat druist in tegen het fundamenteel beginsel van integriteit. NV COS 4410H is duidelijk ten aanzien van fraude. Indien de accountant het vermoeden heeft dat er sprake is van fraude, dan wordt dit met het management besproken en wordt om aanvullende informatie gevraagd (NV COS 4410H.32). Indien er sprake is van fraude dient de jaarrekening te worden aangepast op grond van NV COS

4410H.34. Als het management weigert om de financiële overzichten aan te passen dient de accountant de opdracht terug te geven. Ook ten aanzien van samenstelopdrachten geldt dat er geen sprake is van een meldplicht na fraude van materieel belang. Wel kan sprake zijn van een verdenking van witwassen of fiscale fraude, hetgeen bij samenstelopdrachten gemakkelijk aan de orde kan zijn. In dat geval bestaat er wel een meldingsplicht uit hoofde van de Wwft.

Het management moet een schatting maken van de financiële consequenties van de fraude

Kortom: het pallet van accountantsregelgeving ten aanzien van fraude is complex en heeft te maken met verschillende wetten en beroepsregels. Het belangrijkste advies aan accountants in de praktijk is om bij fraude en/of witwassen altijd een deskundige collega te raadplegen en niet alleen te handelen.

Noten

- 1 Gerben Everts is bestuurder bij de Autoriteit Financiële Markten (AFM)
- 2 NBA (2014) – *In het publiek belang* – citaat Gerben Everts, pag. 58
- 3 Brenda Porter (1993) – *An Empirical Study of the Audit Expectation-Performance Gap* - Accounting and Business Research, Winter 1993
- 4 HR 7 oktober 2008 (LJN-nummer BD2774)
- 5 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015L0849&from=NL>
- 6 Art. 1, lid 1 onder 110, Wwft

Dr. Peter Diekman RA is Academisch directeur Financieel Forensisch Deskundige binnen ESAA en part-time partner bij BDO accountants